

ΧΟΡΧΕ ΛΟΥΙΣ ΜΠΟΡΧΕΣ

ΑΠΑΝΤΑ [I]
ΤΑ ΠΕΖΑ [I]

ΕΙΣΑΓΩΓΗ • ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ • ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Θέση υπογραφής δικαιούχου/ων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονοι κλασικοί
Χόρχε Λουίς Μπόρχες, *Άπαντα τα Πεζά I*
Jorge Luis Borges, *Historia Universal de la Infamia,*
Historia de la Eternidad, Ficciones, El Aleph
Εισαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις: Αχιλλέας Κυριακίδης
Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος
Τυπογραφικές διορθώσεις: Αρετή Μπουκάλα
Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης
Φιλμ, μοντάζ: Κέντρο Γρήγορης Εκτύπωσης
Copyright © Maria Kodama, 1995

All rights reserved

Copyright © για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ
(Εκδόσεις Πατάκη), 2013

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιανουάριος 2014

Η παρούσα είναι η δεύτερη εκτύπωση, Δεκέμβριος 2014

KET 8346 ΚΕΠ 1052/14

ISBN 978-960-16-5240-5

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665; ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΥΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> . e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

με ομοιώματα. Γι' αυτούς τους «ατελείς συγγραφείς», που αριθμούν λεγεώνες, ο Κουέιν έγραψε τα οκτώ αφηγήματα του βιβλίου *Statements*. Καθένα απ' αυτά προδιαγράφει ή υπόσχεται ένα καλό θέμα, που καταστρέφεται απ' τον συγγραφέα επίτηδες. Ένα τους –όχι το καλύτερο– υπαινίσσεται δύο θέματα. Παρασυρμένος απ' τη ματαιοδοξία του, ο αναγνώστης πιστεύει πως τα 'χει επινοήσει αυτός. Απ' το τρίτο, το «The Rose of Yesterday»,¹³⁰ διέπραξα την εξυπνάδα να αντλήσω τα «Κυκλικά ερείπια», ένα απ' τα αφηγήματα του βιβλίου *Ο κήπος με τα διακλαδωτά μονοπάτια*.

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΑΒΕΛ

By this art you may contemplate
the variation of the 23 letters...¹³¹

The Anatomy of Melancholy,¹³²
part 2, sect. II, mem. IV

Το σύμπαν (που άλλοι το λένε *Βιβλιοθήκη*) αποτελείται από έναν ακαθόριστο και ίσως άπειρο αριθμό εξαγωγικών στοών, με τεράστιους αεραγωγούς στη μέση, περιφραγμένους με πολύ χαμηλά κάγκελα. Από οποιοδήποτε εξάγωνο φαίνονται οι πάνω και οι κάτω όροφοι, ατελείωτα. Η διαρρύθμιση των στοών είναι απaráλλαχτη. Είκοσι μεγάλα ερμάρια, από πέντε ερμάρια σε κάθε πλευρά, καλύπτουν όλες τις πλευρές εκτός από δύο· το ύψος τους, που φτάνει ως την οροφή, είναι ελάχιστα μεγαλύτερο απ' το ύψος ενός μέσου βιβλιοθηκάριου. Μία απ' τις ακάλυπτες πλευρές βλέπει σ' έναν στενό πρόδομο, που βγάζει σε άλλη στοά, πανομοιότυπη με την άλλη και με όλες. Στ' αριστερά και στα δεξιά του πρόδομου υπάρχουν δύο μικρά δωμάτια. Το πρώτο επιτρέπει έναν ύπνο στα όρθια· το δεύτερο είναι για τις σωματικές ανάγκες. Από δω περνάει η σπειροειδής σκάλα, που βυθίζεται στην άβυσσο κι ανεβαίνει ώσπου χάνεται το βλέμμα. Στον πρόδομο υπάρχει ένας καθρέφτης, που διπλασιάζει πιστά. Συνήθως οι άνθρωποι συμπεραίνουν απ' αυτόν τον

καθρέφτη πως η Βιβλιοθήκη δεν είναι άπειρη. (Αν ήταν πράγματι, προς τι αυτός ο απατηλός διπλασιασμός;) Εγώ προτιμώ να ονειρεύομαι πως οι στιλβωμένες επιφάνειες εικονίζουν και υπόσχονται το άπειρο... Το φως βγαίνει από κάτι σφαιρικούς καρπούς που λέγονται λαμπτήρες. Υπάρχουν δύο σε κάθε εξάγωνο: διαγωνίως απέναντι. Το φως τους είναι ανεπαρκές, αδιάκοπο.

Όπως όλοι οι άνθρωποι στη Βιβλιοθήκη, ταξίδεψα κι εγώ στα νιάτα μου. Περιπλανήθηκα γυρεύοντας ένα βιβλίο, ίσως τον κατάλογο των καταλόγων· τώρα που τα μάτια μου σχεδόν δεν μπορούν να διακρίνουν αυτά που γράφω, ετοιμάζομαι να πεθάνω λίγο πιο κει απ' το εξάγωνο όπου γεννήθηκα. Όταν πεθάνω, δε θα λείψουν τα σπλαχνικά χέρια που θα με πετάξουν απ' το κιγκλίδωμα· τάφος μου θα 'ναι ο ανεξερεύνητος αέρας· το σώμα μου θα βυθίζεται ασταμάτητα, θα λιώσει και θα διαλυθεί μέσα στον άνεμο της άπειρης πτώσης μου· γιατί εγώ πιστεύω πως η Βιβλιοθήκη είναι απέραντη. Οι ιδεαλιστές υποστηρίζουν πως οι εξαγωνικές αίθουσες είναι μια αναγκαία μορφή του απόλυτου χώρου ή, έστω, της αίσθησης που έχουμε για το χώρο. Θεωρούν αδιανόητη μια αίθουσα τριγωνική ή πενταγωνική. (Οι μυστικιστές, από την άλλη, ισχυρίζονται πως η έκσταση τους αποκάλυψε μια κυκλική κάμαρα, όπου υπάρχει ένα μόνο τεράστιο κυκλικό βιβλίο με συνεχή ράχη, που πιάνει ολόγυρα όλους τους τοίχους· η μαρτυρία τους, ωστόσο, είναι ύποπτη, και σκοτεινά τα λόγια τους: αυτό το κυκλικό βιβλίο είναι ο Θεός.) Για την ώρα, θα περιοριστώ να επαναλάβω το κλασικό απόφθεγμα:¹³³ *Η Βιβλιοθήκη είναι μια σφαίρα, το ακριβές κέντρο της οποίας είναι οποιοδήποτε εξάγωνο, και η περιφέρειά της απροσπέλαστη.*

Σε καθέναν απ' τους τοίχους κάθε εξαγώνου αναλογούν πέντε ερμάρια· κάθε ερμάριο χωράει τριάντα δύο βιβλία ομοιό-

μορφου σχήματος· κάθε βιβλίο έχει τετρακόσιες δέκα σελίδες· κάθε σελίδα, σαράντα στίχους· κάθε στίχος, γύρω στα ογδόντα μαύρα στοιχεία. Γράμματα επίσης υπάρχουν στη ράχη κάθε βιβλίου· αυτά τα γράμματα, όμως, δεν προμηνύουν ούτε δίνουν ενδείξεις γι' αυτά που θα πουν οι σελίδες. Ξέρω πως, κάποτε, αυτή η ασυνάφεια αποτελούσε μυστήριο. Πριν συνοψίσω τη λύση του (που η ανακάλυψή της, παρά τις τραγικές προεκτάσεις της, είναι ίσως το κεφαλαιώδες γεγονός της Ιστορίας), επιθυμώ να υπενθυμίσω κάποια αξιώματα.

Το πρώτο αξίωμα: *Η Βιβλιοθήκη υπάρχει ab aeterno.*¹³⁴ Αυτή η αλήθεια, που το άμεσο πόρισμά της είναι η μέλλουσα αιωνιότητα του κόσμου, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί από κανέναν λογικό νου. Ο άνθρωπος, ο ατελής βιβλιοθηκάριος, μπορεί να είναι έργο της τύχης ή των καταχθόνιων δημιουργών· το σύμπαν, που είναι τόσο κομψά προικισμένο με ερμάρια, με αινιγματικούς τόμους, με ανεξάντλητες σκάλες για τον ταξιδιώτη και αποχωρητήρια για τον καθιστό βιβλιοθηκάριο, δεν μπορεί παρά να είναι έργο ενός θεού. Για να γίνει αντιληπτή η απόσταση ανάμεσα στο θείο και το ανθρώπινο, αρκεί να συγκρίνει κανείς αυτά τα κακοφτιαγμένα, τρεμάμενα γράμματα, που τα σφαλερά μου χέρια σκαλίζουν στο κάλυμμα ενός βιβλίου, με τα συστηματικά γράμματα στο εσωτερικό του: ακριβή, λεπτά, κατάμαυρα, ασυγκρίτως συμμετρικά.

Το δεύτερο αξίωμα: *Ο αριθμός των ορθογραφικών συμβόλων είναι είκοσι πέντε.** Η παρατήρηση αυτή επέτρεψε, πριν από τριακόσια χρόνια, να διατυπωθεί μια γενική θεωρία της Βιβλιο-

* Το χειρόγραφο του παρόντος δεν έχει ούτε αριθμούς ούτε κεφαλαία. Η στίξη περιορίζεται στο κόμμα και την τελεία. Τα δύο αυτά σημεία, το διάστημα και τα είκοσι δύο γράμματα του αλφαβήτου είναι τα επαρκή είκοσι πέντε σύμβολα που απαριθμεί ο άγνωστος συντάκτης. (Σ.τ.Ε.)

θήκης και να λυθεί ικανοποιητικά το πρόβλημα που καμία εικασία δεν είχε φωτίσει: την άμορφη και χαοτική φύση όλων σχεδόν των βιβλίων. Ένα που είδε ο πατέρας μου, σε κάποιο εξάγωνο του πεντακοσιοστού ενενηκοστού τέταρτου κύκλου, αποτελούνταν από τα γράμματα MCV, που επαναλαμβάνονταν διεστραμμένα από τον πρώτο ως τον τελευταίο στίχο. Ένα άλλο (που το συμβουλεύονται πολλοί σ' αυτή τη ζώνη) δεν είναι παρά ένας λαβύρινθος γραμμάτων, και μόνο στην προτελευταία σελίδα υπάρχει η φράση: *Ω, Χρόνε, οι πυραμίδες σου*.¹³⁵ Αυτό είναι πια γνωστό: για έναν έλλογο στίχο, για μια πληροφορία μη παραπλανητική, πρέπει να διατρέξεις χιλιάδες λεύγες με ανόητες κακοφωνίες, αναγραμματισμούς και ασυναρτησίες. (Ξέρω μια κακόφημη γειτονιά, που οι βιβλιοθηκάριοί της απεχθάνονται τη δεισιδαίμονα και ανώφελη συνήθεια της αναζήτησης νοήματος στα βιβλία, και την παρομοιάζουν με τη συνήθεια να διαβάζουμε τα όνειρα ή τις χαοτικές γραμμές του χεριού... Παραδέχονται πως οι εφευρέτες της γραφής μιμήθηκαν τα είκοσι πέντε φυσικά σύμβολα, αλλά υποστηρίζουν πως αυτή η εφαρμογή έγινε ευκαιριακά και πως τα βιβλία αφ' εαυτών δε σημαίνουν τίποτα. Αυτή η γνώμη, όπως θα δούμε, δεν είναι εντελώς εσφαλμένη.)

Για πολύ καιρό πιστευόταν πως αυτά τα αδιαπέραστα βιβλία αντιστοιχούσαν σε κάποιες γλώσσες περασμένες ή μακρινές. Είναι αλήθεια πως οι αρχαίοι, οι πρώτοι βιβλιοθηκάριοι, χρησιμοποιούσαν μια γλώσσα εντελώς διαφορετική απ' αυτήν που μιλάμε σήμερα: είναι αλήθεια πως, κάμποσα μίλια από δω, προς τα δεξιά, η γλώσσα εκφυλίζεται σε διάλεκτο και, ενενήντα ορόφους πάνω, είναι ακατανόητη. Όλα αυτά, το επαναλαμβάνω, είναι αλήθεια, όμως τετρακόσιες δέκα σελίδες με απaráλλαχτα MCV δεν μπορούν να αντιστοιχούν σε καμία γλώσσα, όσο «διαλεκτική»¹³⁶ και πρωτόγονη κι αν είναι. Κάποιοι υπαινίχθηκαν

πως κάθε γράμμα μπορούσε να επηρεάζει το επόμενο, και πως η αξία των MCV του τρίτου στίχου της σελίδας 71 δεν είναι ίση με την αξία της ίδιας ομάδας σε μίαν άλλη θέση άλλης σελίδας: αυτή η αόριστη άποψη δεν ευδοκίμησε. Άλλοι τα θεώρησαν κρυπτογραφήματα: αυτό έγινε καθολικά αποδεκτό, αλλά όχι όπως το εννοούσαν οι εμπνευστές του.

Πεντακόσια χρόνια πριν, ο επικεφαλής ενός ανώτερου εξαγώνου* έπεσε σ' ένα βιβλίο εξίσου συγκεχυμένο με τα άλλα που, όμως, είχε δύο σχεδόν ολόκληρες σελίδες με ομοιογενείς στίχους. Έδειξε το εύρημά του σ' έναν πλανόδιο αποκρυπτογράφο, που του είπε πως οι στίχοι ήταν γραμμένοι στα πορτογαλικά: άλλοι του είπαν πως ήταν γίντις. Περίπου έναν αιώνα αργότερα, βρέθηκε η ακριβής γλώσσα: ήταν μια σαμογετο-λιθουανική διάλεκτος της γουαρανί, μπολιασμένη με στοιχεία της κλασικής αραβικής. Ταυτόχρονα, αποκρυπτογραφήθηκε και το περιεχόμενο: έννοιες συνδυαστικής ανάλυσης, διανθισμένες με παραδείγματα παραλλαγών με απεριόριστες επαναλήψεις. Τα παραδείγματα αυτά επέτρεψαν σ' έναν ιδιοφυή βιβλιοθηκάριο να ανακαλύψει τον θεμελιώδη Νόμο της Βιβλιοθήκης. Αυτός ο στοχαστής παρατήρησε πως όλα τα βιβλία, όσο και να διαφέρουν μεταξύ τους, περιλαμβάνουν ορισμένα στοιχεία ίσα: το διάστημα, την τελεία, το κόμμα, τα είκοσι δύο γράμματα του αλφαβήτου.¹³⁷ Υποστήριξε, μάλιστα, και κάτι που είχαν διαπιστώσει όλοι οι ταξιδιώτες: *Στην αχανή Βιβλιοθήκη δεν υπάρχουν δύο βιβλία πανομοιότυπα*.¹³⁸ Απ' αυτές τις αδιαμφισβήτητες

* Παλιά, σε κάθε τρία εξάγωνα αντιστοιχούσε ένας άνθρωπος. Οι αυτοχειριασμοί και οι πνευμονικές ασθένειες χάλασαν αυτή την αναλογία. Μνήμη ανείπωτης μελαγχολίας: είναι φορές που έχω ταξιδέψει νύχτες ολόκληρες σε διαδρόμους και γυαλισμένες σκάλες, χωρίς να συναντήσω ούτε έναν βιβλιοθηκάριο.

προτάσεις συμπέρανε πως η Βιβλιοθήκη είναι μια ολότητα και πως τα ερμάρια της περιέχουν όλους τους δυνατούς συνδυασμούς των είκοσι τόσων ορθογραφικών συμβόλων (αριθμός ιλιγγιώδης, αλλά όχι άπειρος): μ' άλλα λόγια, ό,τι είναι δυνατόν να εκφραστεί, σε όλες τις γλώσσες¹³⁹ – τα πάντα: τη λεπτομερή Ιστορία του μέλλοντος, τις αυτοβιογραφίες των αρχαγγέλων, τον πιστό κατάλογο της Βιβλιοθήκης, χιλιάδες και χιλιάδες σελίδες ψευδοκαταλόγων, την απόδειξη του ψεύδους αυτών των καταλόγων, την απόδειξη του ψεύδους του αληθινού καταλόγου, το Γνωστικό Ευαγγέλιο του Βασιλείδη, τα ερμηνευτικά σχόλια αυτού του Ευαγγελίου, τα ερμηνευτικά σχόλια των ερμηνευτικών σχολίων αυτού του Ευαγγελίου, την αληθινή ιστορία του θανάτου σου, την εκδοχή κάθε βιβλίου σ' όλες τις γλώσσες, τις αναμειξίξεις κάθε βιβλίου σε όλα τα βιβλία, την πραγματεία που ο Βέδας θα μπορούσε να γράψει (και δεν έγραψε) πάνω στη μυθολογία των Σαξόνων και τα χαμένα βιβλία του Τάκιτου.

Όταν ανακοινώθηκε ότι η Βιβλιοθήκη περιείχε όλα τα βιβλία, η πρώτη αντίδραση ήταν μια εξωφρενική ευτυχία. Όλοι οι άνθρωποι ένιωσαν κύριοι άθικτου και μυστικού θησαυρού. Δεν υπήρχε προσωπικό ή παγκόσμιο πρόβλημα που δε θα 'βρισκε την πειστική του λύση σε κάποιο εξάγωνο. Το σύμπαν είχε δικαιωθεί, το σύμπαν είχε κατακτήσει ξαφνικά τις απεριόριστες διαστάσεις της ελπίδας. Κάποια εποχή, έγινε πολύς λόγος για τις Δικαιώσεις: βιβλία απολογητικά και προφητικά, που δικαίωναν μια για πάντα τις πράξεις κάθε ανθρώπου στο σύμπαν και του επιφύλασσαν θαυμάσια μυστικά για το μέλλον του. Χιλιάδες ανυπόμονοι εγκατέλειψαν το γλυκό πάτριο εξάγωνο και ξεχύθηκαν στις σκάλες, σπρωγμένοι από τη μάταιη λαχτάρα να βρουν τη Δικαίωσή τους. Οι προσκυνητές αυτοί τσακώνονταν στους στενούς διαδρόμους, ξεστόμιζαν κατάρες σκοτεινές,

στραγγάλιζε ο ένας τον άλλον στα θεία σκαλοπάτια, πετούσαν τα παραπλανητικά βιβλία στα βάθη των σηράγγων, πέθαιναν ποδοπατημένοι απ' τους ανθρώπους των μακρινών εξαγώνων. Άλλοι έχασαν τα λογικά τους... Οι Δικαιώσεις υπάρχουν (εγώ έχω δει δύο που αφορούσαν πρόσωπα του μέλλοντος, πρόσωπα ενδεχομένως μη φανταστικά), αλλά κανείς δε φρόντισε να προειδοποιήσει τους ανθρώπους πως η πιθανότητα να βρει κάποιος τη δική του (ή, έστω, μια ψευτοπαραλλαγή της δικής του) λογίζεται μηδενική.

Την ίδια εποχή, υπήρχαν διάχυτες ελπίδες πως θα διαφωτιζονταν και τα θεμελιώδη μυστήρια της ανθρωπότητας: η προέλευση της Βιβλιοθήκης και του χρόνου. Δεν είναι απίθανο, τα περίπλοκα αυτά μυστήρια να μπορούν να εξηγηθούν με λέξεις: κι αν η γλώσσα των φιλοσόφων δεν επαρκεί, η πολύμορφη Βιβλιοθήκη θα μπορεί να προμηθεύσει την ανήκουστη γλώσσα που απαιτείται, μαζί με τα λεξιλόγια και τις γραμματικές της. Πάνε τώρα τέσσερις αιώνες που οι άνθρωποι έχουν εξαντλήσει τα εξάγωνα... Υπάρχουν κι οι επίσημοι ερευνητές, οι λεγόμενοι Εξεταστές. Τους έχω δει ν' ασκούν τα καθήκοντά τους: καταφθάνουν πάντα κουρασμένοι, μιλάνε για μια σκάλα χωρίς σκαλοπάτια, όπου κόντεψαν να σκοτωθούν: κουβεντιάζουν με τον βιβλιοθηκάριο για στοές και σκάλες: κάπου κάπου, παίρνουν από ένα ράφι το πλησιέστερο βιβλίο και το ξεφυλλίζουν, ψάχνοντας για πρόστυχες λέξεις. Είναι φανερό ότι κανείς δεν ελπίζει να βρει τίποτα.

Όπως είναι φυσικό, τη χαμένη ελπίδα διαδέχθηκε μια υπέρμετρη κατάθλιψη. Η βεβαιότητα πως κάπου, σε κάποιο ερμάριο κάποιου εξαγώνου, υπήρχαν ανεκτίμητα βιβλία και πως αυτά τα ανεκτίμητα βιβλία ήταν απρόσιτα, είχε κατανήσει σχεδόν αφόρητη. Μια βλάσφημη αίρεση κήρυσσε τη διακοπή των ερευνών: πρέσβευε ακόμα πως, αν όλοι οι άνθρωποι ανακάτευαν

γράμματα και σύμβολα, κάποτε θα 'φταναν, με την απρόβλεπτη συνδρομή και της τύχης, στην κατασκευή αυτών των Κανονικών βιβλίων. Οι Αρχές υποχρεώθηκαν να λάβουν αυστηρά μέτρα. Η αίρεση διαλύθηκε· όμως εγώ, όταν ήμουν παιδί, έβλεπα κάτι γέρους που κλείνονταν με τις ώρες στα αποχωρητήρια και, κρατώντας κάτι μεταλλινούς δίσκους σ' ένα απαγορευμένο χωνί, πρόβαιναν σε χλωμές μιμήσεις της θείας αταξίας.

Άλλοι, αντίθετα, πίστευαν πως πρωταρχική σημασία είχε η καταστροφή των ανώφελων βιβλίων. Εισέβαλλαν στα εξάγωνα, δείχνοντας κάτι εντάλματα που καμιά φορά ήταν αυθεντικά, ξεφύλλιζαν ανόρεχτα έναν τόμο και καταδίκαιζαν ερμάρια ολόκληρα: σ' αυτή την εξυγιαντική, ασκητική μανία τους οφείλεται η αστόχαστη απώλεια εκατομμυρίων τόμων. Τ' όνομά τους προκαλεί ευεξήγητη αποστροφή· απ' την άλλη, όμως, όσοι οδύρονται για τους «θησαυρούς» που κατέστρεψε η φρενιτιδά τους, δείχνουν να λησμονούν δύο πασιδήλα γεγονότα. Το πρώτο: η Βιβλιοθήκη είναι τόσο τεράστια, που κάθε απομείωσή της από χέρι ανθρώπινο λογίζεται απειροστή. Το δεύτερο: κάθε αντίτυπο μπορεί να είναι μοναδικό, αναντικατάστατο, αλλά, αφού η Βιβλιοθήκη είναι η Ολότητα, δεν μπορεί παρά να περιέχει και εκατομμύρια σχεδόν τέλεια αντίγραφα, που δε διαφέρουν από το πρωτότυπο παρά μόνον ως προς ένα γράμμα ή ένα κόμμα. Αντίθετα με ό,τι πιστεύει η κοινή γνώμη, τολμώ να υποθέσω πως οι συνέπειες των λεηλασιών των Εξαγνιστών διογκώθηκαν από τη φρίκη που προκάλεσαν αυτοί οι φανατικοί. Είχαν καταληφθεί απ' τον παροξυσμό να κατακτήσουν το Πορφυρό Εξάγωνο: βιβλία με σχήμα μικρότερο απ' το κανονικό· παντοδύναμα, εικονογραφημένα, μαγικά.

Γνωρίζουμε άλλη μία δεισιδαιμονία της εποχής: εκείνην του Ανθρώπου του Βιβλίου. Σε κάποιο ερμάριο κάποιου εξαγώνου

(έλεγαν οι άνθρωποι) θα πρέπει να υπάρχει ένα βιβλίο που είναι το κλειδί και η τέλεια επιτομή όλων των λοιπών: αν κάποιος βιβλιοθηκάριος το 'χει διαβάσει, αυτό τον εξομοιώνει με θεό. Στη γλώσσα εκείνης της ζώνης διασώζονται ακόμα υπολείμματα της λατρείας γι' αυτόν τον μακρινό λειτουργό. Πολλοί προσκυνητές ξεκίνησαν να τον βρουν. Έναν ολόκληρο αιώνα περιπλανιόνταν προς όλες τις κατευθύνσεις. Πώς μπορούσαν να εντοπίσουν το λατρευτό μυστικό εξάγωνο όπου στεγαζόταν; Κάποιος εισηγήθηκε μια παλινδρομική μέθοδο: για να εντοπίσεις το βιβλίο Α, συμβουλέψου προηγουμένως ένα βιβλίο Β που δείχνει τη θέση Α· για να εντοπίσεις το βιβλίο Β, συμβουλέψου προηγουμένως ένα βιβλίο Γ, και ούτω καθεξής επ' άπειρον... Σε κάτι τέτοιες περιπέτειες χαράμισα και χάλασα τα χρόνια μου. Δε θεωρώ απίθανο σε κάποιο ερμάριο του σύμπαντος να υπάρχει ένα ολοκληρωτικό βιβλίο:* ικετεύω τους αγνοημένους θεούς να το 'χει εξετάσει και διαβάσει ένας άνθρωπος – ας είναι και ένας μόνο, πριν χιλιάδες χρόνια! Αν η τιμή, η σοφία και η ευτυχία δεν προορίζονται για μένα, ας είναι για άλλους. Ας υπάρχει ο ουρανός, ακόμα κι αν η θέση μου είναι στην κόλαση. Ας εξυβριστώ, ας καταστραφώ, αρκεί για έναν μόνο, έστω και για μια στιγμή, να δικαιωθεί η τεράστια Βιβλιοθήκη Σου.¹⁴⁰

Οι ασεβείς υποστηρίζουν πως ο κανόνας στη Βιβλιοθήκη είναι το Άλογο και πως το Έλλογο (ακόμα κι ο πιο ταπεινός και απλός ειρμός) αποτελεί μια σχεδόν εκ θαύματος εξαίρεση.

* Το επαναλαμβάνω: αρκεί να είναι δυνατόν να υπάρχει ένα βιβλίο, για να υπάρχει. Το μόνο που αποκλείεται είναι το αδύνατον. Παραδείγματος χάριν: κανένα βιβλίο δεν είναι ταυτόχρονα και σκάλα, αν και αναμφίβολα υπάρχουν βιβλία που συζητούν και αρνούνται και αποδεικνύουν αυτή τη δυνατότητα, καθώς και άλλα που η κατασκευή τους θυμίζει σκάλα.

Μιλούν (το ξέρω) για την «πυρετώδη Βιβλιοθήκη, οι τυχαίοι τόμοι της οποίας διατρέχουν τον διαρκή κίνδυνο να μεταμορφωθούν σε άλλους, και επαληθεύουν, καταρρίπτουν και συγχέουν τα πάντα, σαν μια θεότητα που παραληρεί». Τα λόγια αυτά, που όχι μόνο καταγγέλλουν την αταξία, αλλά και την τεκμηριώνουν, αποκαλύπτουν μιαν αξιοθρήνητη ακαλαισθησία και μιαν αθεράπευτη άγνοια. Στην πραγματικότητα, η Βιβλιοθήκη περιλαμβάνει όλες τις λεκτικές κατασκευές, όλες τις δυνατές παραλλαγές των είκοσι πέντε ορθογραφικών συμβόλων, αλλά ούτε ένα απόλυτο Άλογον. Θεωρώ περιττό να τονίσω πως οι καλύτεροι τόμοι όλων των εξαγώνων που διοικώ, έχουν τίτλους όπως: *Χτενισμένη θύελλα*, *Η γύψινη κράμπα*, *Axaxaxas mlö*. Οι προτάσεις αυτές, ασυνάρτητες εκ πρώτης όψεως, επιδέχονται αναμφισβήτητα μια κρυπτογραφική ή αλληγορική δικαίωση· η δικαίωση αυτή είναι λεκτική και, *ex hypothesi*, υπάρχει ήδη κάπου στη Βιβλιοθήκη. Δεν μπορώ να κάνω οποιονδήποτε συνδυασμό κάποιων χαρακτήρων, λ.χ.

δ χ μ γ ρ λ γ χ τ δ ψ

που να μην τον έχει προβλέψει η Βιβλιοθήκη και να μην εγκλείει ένα τρομερό νόημα σε κάποια από τις μυστικές της γλώσσες. Κανείς δεν μπορεί να αρθρώσει ούτε μία συλλαβή που να μη σφύζει από τρυφεράδες κι από τρόμους, που να μη σνιστά σε κάποιο μέρος το κραταιό όνομα ενός θεού. Το να μιλάς, σημαίνει να περιπίπτεις σε ταυτολογίες.¹⁴¹ Αυτή η μακροσκελής και άχρηστη επιστολή που τώρα γράφω, υπάρχει ήδη σ' έναν απ' τους τριάντα τόμους των πέντε ερμαρίων κάποιου απ' τα αναρίθμητα εξάγωνα – το ίδιο και η ανασκευή της. [Ένας αριθμός *n* δυνατών γλωσσών χρησιμοποιεί το ίδιο λεξιλόγιο· σε κάποιο απ' όλα τα λεξικά, το σύμβολο *Βιβλιοθήκη* θα λάβει τον ορθό

ορισμό (*Οικουμενικό και αέναο σύστημα εξαγωνικών στοών*), ενώ αλλού, η Βιβλιοθήκη θα 'ναι *ψωμί* ή *πυραμίδα* ή κάτι άλλο, κι αυτές οι έξι λέξεις που την ορίζουν, θα 'χουν άλλη «τιμή». Εσύ που με διαβάξεις, είσαι σίγουρος πως καταλαβαίνεις τη γλώσσα μου;]

Το μεθοδικό γράψιμο μου αποσπά ευτυχώς την προσοχή από την παρούσα κατάσταση των ανθρώπων. Η βεβαιότητα ότι τα πάντα έχουν γραφτεί, μας ακυρώνει ή μας μετατρέπει σε φαντάσματα. Ξέρω κάτι γειτονιές, όπου οι νέοι προσκυνούν τα βιβλία και φιλούν βαρβαρικά τις σελίδες τους, χωρίς να είναι ικανοί ν' αποκρυπτογραφήσουν ούτε ένα γράμμα. Οι επιδημίες, οι αιρεσιομαχίες, τα προσκυνήματα που εκφυλίστηκαν μοιραία σε ληστρικές επιδρομές, αποδεκάτισαν τον πληθυσμό. Θαρρώ πως μίλησα πιο πάνω για τους αυτοχειριασμούς που πληθαίνουν χρόνο με το χρόνο. Μπορεί να μ' απατούν ο φόβος και τα γηραιά μου, αλλά υποψιάζομαι πως ακόμα κι αν εκλείψει το ανθρώπινο είδος – το μοναδικό είδος –, η Βιβλιοθήκη θα διαιωνίζεται: πάμφωτη, μοναχική, άπειρη, τέλεια ακίνητη, φορτωμένη με ανεκτίμητα βιβλία, άχρηστη, άφθαρτη, μυστική.

Μόλις έγραψα τη λέξη *άπειρη*. Δε χρησιμοποίησα αυτό το επίθετο από ρητορική συνήθεια· λέω πως δε στερείται λογικής η σκέψη πως ο κόσμος είναι άπειρος. Όσοι τον θεωρούν πεπερασμένο, παίρνουν ως δεδομένο ότι κάπου, σε τόπους μακρινούς, οι διάδρομοι και οι σκάλες και τα εξάγωνα πρέπει νοητά να τελειώνουν – κάτι που είναι τελείως παράλογο. Όσοι τον φαντάζονται απεριόριστο, ξεχνούν πως ο δυνατός αριθμός των βιβλίων δεν είναι. Τολμώ να υπαινιχθώ την εξής λύση στο πανάρχαιο πρόβλημα: *Η Βιβλιοθήκη είναι απεριόριστη και περιοδική*. Αν ένας αιώνιος ταξιδιώτης τη διέσχισε προς μια οποιαδήποτε κατεύθυνση, οι αιώνες θα του δίδασκαν κάποτε πως οι ίδιοι τόμοι επαναλαμβάνονται με την ίδια αταξία (η οποία, διά

της επαναλήψεως, θα γίνει μια τάξη: η Τάξη). Αυτή η κομψή ελπίδα¹⁴² είναι η παρηγοριά στη μοναξιά μου.*

Μαρ ντελ Πλάτα, 1941

* Η Λετίσια Άλβαρες ντε Τολέδο παρατήρησε κάποτε πως η αχανής Βιβλιοθήκη είναι άχρηστη: θα αρκούσε, σε τελευταία ανάλυση, ένας μόνο τόμος, κανονικού σχήματος, τυπωμένος με στοιχεία των εννέα ή δέκα στιγμών, που θα περιείχε έναν άπειρο αριθμό απείρως λεπτών φύλλων. (Ο Καβαλιέρι, στις αρχές του 17ου αιώνα, έλεγε πως κάθε στερεό σώμα δεν είναι τίποτ' άλλο από επιτεθειμένα άπειρα επίπεδα.) Ο χειρισμός αυτού του μεταξένιου vademecum δε θα 'ταν και πολύ εύκολος: κάθε εμφανής σελίδα θα ξεδιπλωνόταν σ' άλλες, ανάλογες: η αδιανόητη μεσαία σελίδα δε θα είχε πίσω πλευρά.

Ο ΚΗΠΟΣ ΜΕ ΤΑ ΔΙΑΚΛΑΔΩΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

Στη Βικτόρια Οκάμπο

Στη σελίδα 242 της *Ιστορίας του ευρωπαϊκού πολέμου* του Λίντελ Χαρτ, διαβάζουμε ότι μια επίθεση δεκατριών βρετανικών μεραρχιών (με την υποστήριξη χιλίων τετρακοσίων πυροβόλων) κατά της γραμμής Σερ-Μοντωμπάν είχε σχεδιαστεί για τις 24 Ιουλίου 1916, αλλά δεν πραγματοποιήθηκε παρά το πρωί της 29ης. Οι καταρακτώδεις βροχές (σημειώνει ο λοχαγός Λίντελ Χαρτ) προκάλεσαν αυτή την αναβολή που, σίγουρα, δεν έπαιξε κανέναν σημαντικό ρόλο. Η δήλωση που ακολουθεί, υπαγορευμένη, θεωρημένη και υπογεγραμμένη από τον δόκτορα Γιου Τσουν, πρώην καθηγητή της αγγλικής στο Hochschule¹⁴³ του Τσινγκ Τάο, ρίχνει ένα αναπάντεχο φως στο θέμα. Οι πρώτες δύο σελίδες της δήλωσης έχουν χαθεί:

... και κατέβασα το ακουστικό. Αμέσως μετά, αναγνώρισα τη φωνή που είχε απαντήσει στα γερμανικά. Ήταν η φωνή του λοχαγού Ρίτσαρντ Μάντεν. Η παρουσία του Μάντεν στο διαμέρισμα του Βίκτορ Ρούνεμπεργκ σήμαινε το τέλος της αγωνίας μας και (αυτό μου φαινόταν -ή έπρεπε να μου φαίνεται- πολύ δευτερεύον) της ζωής μας. Σήμαινε πως ο Ρούνεμπεργκ είχε συλ-